

ב"מ נד

משה שווערד

1. ספר שערים מצויינים בהלכה

פדיון שדה אחוזה, שבזה מיירי המשנה במס' ערכין (נו.). והקשו בחי' הריטב"א (החדשות) ובתוס' ר"פ, הא שדה אחוזה אין פדיונו בשוויו, אלא בית כור בני' סלעים, כדכתיב (בחקותי כז-טז) "בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף", ותירצו דמיירי בפודה בזמן הזה שאין היובל נוהג. וא"ת א"כ אמאי פודהו בשוויו, הא בזה"ז יכול לפדות אפי' בשוה פרוטה, דאמרינן לקמן (נו.) הקדש שוה מנה שחיללו על שו"פ מחולל, וי"ל דמיירי בזמן שביהמ"ק קיים ואין היובל נוהג, וכגון בבית שני וכו'. וכ"כ התוס' במס' ערכין (שם ד"ה המקדיש) דאז נפדה בשוויו, ויש בו ריוח להקדש שהבעלים יפתוח תחלה מפני החומש, אבל שלא בזמן הבית מחללו אם ירצה אפי' לכתחלה על שו"פ, לפי שאין בו ריוח להקדש דלאיבוד אזיל.

2. ספר שערים מצויינים בהלכה

ובשו"ת בנין שלמה (ח"א פ' בחקותי) הביא בשם אחיו הר"י בצלאל, דחז"ל סמכו על הגז"ש דכתיב (ויגש מז-כד) "ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידות יהיה לכם", וכתיב (בחקתי כז-טז) "ויסף חמישית ערכך" מה להלן חומר מלבר, דהא מסיים וארבע הידות יהיה לכם, אף כאן חומש מלבר, וממילא אנו למדין לכל החומשין שבתורה דהוא חומש מלבר, ואף אם לא נתקבלה גז"ש זו מסיני, מ"מ זו מדה בתורה מלמדין סתום מן המפורש, וכיון דמצינו כן פע"א בתורה מפורש דהוא חומשא מלבר, מסתמא בכל החומשין הוא כן.

דף נד. שמע מינה חומשא מלבר ש"מ. פרש"י מדקתני חומש על עשרים סלעים חמש סלעים, הרי חומש מן החוץ. וכתב בפנ"י דה"ה בכל מקום שיש חיוב חומש היינו מלבר, ואע"ג דלענין חומש הביא בסמוך קרא בכל אחד בפני עצמו, מ"מ שאני הכא דגילוי מילתא בעלמא הוא, דלשון חומש דקרא היינו חומש מלבר, וממילא בכל מקום הוא כן.

3. רש"י מסכת בבא מציעא דף נד עמוד א

חומש מעכב - אכילה חוץ לחומה, [1] עד שיתן החומש.

4. תוספות מסכת בבא מציעא דף נד עמוד א

או דלמא ד' בה' פריק וחומש מעכב - וא"ת והלא בהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל ומסתמא הוא הדין במעשר [2] וי"ל דודאי אם אמר הוא וחומשו מחולל על פרוטה (פחות) מועיל אבל כי לא מזכיר בהדיא החומש לא מהני.

5. תוספות רא"ש על בבא מציעא דף נד/א

איבעיא להו חומש מעכב וכו'. ואפילו הוא יכול לחלל שוה מנה על שוה פרוטה כהקדש, [2] מ"מ צריך להזכיר החומש ויאמר הוא וחומשו מחולל על הפרוטה:

6. תוספות מסכת גיטין דף סה עמוד א

ואמה העבריה בזמן הזה מי איכא - ה"נ הוה מצי למיפרך אי בזמן הזה למה לו להערים והלא [3] יכול לחלל שוה מנה על שוה פרוטה וחומשה ולמאן דאמר בהזהב (ב"מ דף נג:) דבעינן [אף] בחומשה שוה פרוטה יחלל שוה מנה על חמש פרוטות.

7. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף נד עמוד א

איבעיא להו חומשא מעכב או לא מעכב. וא"ת ותיפשוט ליה מההיא דתנן בכמה דוכתי מעשר שני והקדש שנפדו ואוקימנא בשנתן את הקרן ולא נתן את החומש וקמ"ל שאין החומש מעכב, י"ל דההיא לאו מהכרחא דמתני' מוקמינן לה בהכי אלא דסמכינן אמסקנא דהכא, דאלו ממתני' הוה אמינא שנפדו לגמרי שנתן קרן וחומש, ודקאמרת פשיטא, איידי דקתני רישא שלא נפדו לרבנותא דמפרש התם נקט סיפא שנפדו.

8. ספר דבר יעקב

ב] הואיל וגזברין תובעים אותו בשוק – הרש"ש
מבאר שדוקא נקט בשוק משום שאסור לגזבר להכנס
לבית ולתבעו, כמו מלוה שאסור לו להכנס לבית
[כדתנן לקמן קיג.]. ובטל תורה [לר"מ אריק] כתב
שבהקדש ליכא איסור להכנס לביתו, ונקט בשוק
משום שכך היה אורחא דמילתא שהיו תובעים בשוק.

9. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף נד עמוד א

הכל מודים בשבת בהקדש שחילל חדא דכתיב וקראת לשבת עונג ועוד הואיל וגזברין תובעין אותו. פ"ל והני הוו חדא ועוד דצריכי אהדדי, דתרווייהו טעמי בעינן כחדא, דאי משום טעם דשבת לחוד אפילו במעשר נמי, ואי משום טעם גזברין תובעין אפילו בחול נמי, אלא ודאי כדאמרן.

10. ספר דבר יעקב

ה] רד"ה תרומה-זר האוכלה בשוגג – המל"מ
[תרו' י-יח] מבאר שכוונת רש"י שרק אם זר אוכלה
בשוגג, דהתשלומין הם תרומה מש"ה אין משתלם
מעוה אלא פירות שיחול עליהם דין תרומה, אבל
האוכל במזיד, אין התשלומין נעשים תרומה, ומש"ה
יכול לשלם במעוה או מטלטלין. ושיטת הרמב"ם
[שם] אחד שוגג ואחד מזיד צריך לשלם בפירות,
ומקשה המל"מ מנא ליה שמזיד צריך לשלם בפירות.

11. תוספות מסכת בבא מציעא דף נד עמוד א

הקדש אינו מתחלל על הקרקע - הא דאמר שמואל לקמן (דף נז:) בונין בחול ואח"כ מקדישין [1] למ"ד (חולין דף טז.) תלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש אתי שפיר [2] ואפ"ל למ"ד חשוב כמחובר מ"מ כיון דאם לא היה קדוש סופו ליעקר מקרי תלוש.

12. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף נד עמוד א

הרי אמרו הקדש אין מתחלל על הקרקע. והקשו בתוס' מהא דקיי"ל (לק' נ"ז ב') בונין בחול ואח"כ מקדישין נמצא שהיו מחללין על הקרקע דמחובר לקרקע כקרקע דמי, ותירצו דהכא תלוש ולבסוף חיברו כתלוש דמי כדאמרינן לענין ע"ז ומילי אחריני, ולא עוד אלא [2] דכל תלוש שחיברו ועומד ליתלש בכל מקום דינו כתלוש, והכא כל זמן שאין המעות מתחללין על הבנין ליתלש עומדין דהא בעינן שיהא הבנין קדש.

13. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף נד עמוד א

דרחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו. פי' אין זה הפסוק בשום מקום אלא שקיצרו ושינו אותו, וכן הוא כתוב ויסף המישית כסף ערכך עליו וקם לו, וא"ת אי מהאי קרא נימא כסף דוקא כדאמרינן גבי פדיון מעשר, תירצו בתוס' דכלל ופרט וכלל דרשינן ויסף כלל כסף פרט וקם לו חזר וכלל ואין אתה דן אלא כעין הפרט שהוא דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות ועבדים ושטרות, ואיכא מאן דפריש דבג"ש נפק לן מפדיון הבן שאינו נפדה אלא במטלטלין.

14. שיעורי ר' דוד בבא מציעא דף נד עמוד א

(שכו) אי תשלומי תרומה הוי כפי שיווי התרומה שאכל, או כפי המדה שאכל

גמ' הגונב תרומה ולא אכלה, משלם תשלומי כפל דמי תרומה, אכלה, משלם שני קרנים וחומש, קרן וחומש מן החולין, והקרן דמי תרומה.

וכתב רש"י ד"ה והקרן, השני שהוא בא מחמת כפל של קנס גניבה משלם נמי דמי תרומה, כלומר מעות כמו שנמכרת תרומה בשוק, ע"כ.

והנה התיוו"ט (תרומות פ"ו מ"ד) הביא לשון רש"י זה והוכיח דכל החילוק בין הקרן להכפל הוי רק "במה" הוא משלם, דהקרן משלם דוקא בפירות, והכפל משלם אפי' במעות, [אבל בהשיווי "כמה" משלם, אין חילוק, דלעולם משלם כפי שיווי התרומה].

אכן הגרעק"א שם הביא, דהר"ש כתב, וז"ל, דמי תרומה שאין יקרים כחולין, גם יכול לשלם דמים וא"צ לשלם פירות הראוין להיות קדש, ע"כ.

והיינו דאיכא עוד נפ"מ גם בהדמים, כמה משלם, דחייב הקרן דהוי בפירות צריך לשלם כפי המדה שאכל, כגון אם אכל לוג תרומה צריך להחזיר לוג חולין, ואע"פ שלוג חולין שוה יותר מלוג תרומה, [דהא פירות חולין יקרים יותר מפירות תרומה], אפ"ה חייב לשלם אותו מדה שאכל, ונמצא דבהשיווי של הדמים משלם יותר ממה שאכל. אבל הכפל דמשלם רק במעות כפי הדמים שאכל, א"כ סגי לשלם רק כפי השיווי של לוג תרומה, דהוא פחות מלוג חולין.

אכן עכ"פ מרש"י משמע, דאיכא רק חילוק אחד אי משלם בפירות או במעות, דכפל משלם במעות, והקרן בפירות, אבל לגבי שיווי הדמים ליכא נפ"מ, אלא לעולם משלם רק כפי שיווי התרומה שאכל, והיינו דאם אכל לוג תרומה, ישלם בפירות חולין רק כפי השיווי של לוג תרומה, דהיינו פחות מלוג חולין. ובמשל"מ (ספ"י מהל' תרומות) כתב דכן נמי שיטת הרמב"ם ודלא כהר"ש. ואכן במנ"ח (מ' רפ"א סק"ז) תמה, איך יתכן שישלם פחות מלוג, מחמת דדמי חולין יקרים ופחות מלוג חולין שוה כדי לוג תרומה, דהא סו"ס פירות אלו נעשין תרומה, ולאחר שהם נעשין תרומה הרי הם שוים פחות, ושוב נמצא דמשלם פחות ממה שאכל, ואיך יוצא בזה ידי חיוב הממונות.

[דהא חייב להכהן גם חיוב ממונות מחמת דאכל את שלו, וכשמשלם לו כפי מה שהם שוים בעודם חולין, ואחר שנעשין תרומה, שוים פחות, הרי אינו משלם כשעת הגזילה].

וכתב המנ"ח, דאי נימא דנתינתו מקדשתו, א"כ הרי בשעת התשלומין שפיר משלם כדמי התרומה שאכל, ותו לא אכפת לן מה דע"י התשלומין שנעשין תרומה, יהיו שוין להכהן פחות ממה שאכל, כיון דעכ"פ בשעת התשלומין, הא הוי תשלומין כמו שגזל, אך אח"כ חזר בו, וכתב דאיך יתכן זה דמשלם כזה דהוי פחות מהיזקו, ע"ש.

15. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף נד: גבי גזל כתיב וחמישיתיו וגו'. פרש"י גם אשם גזילות כתיב אם גזל וכפר ונשבע לשקר וכו'. וכתב ביש"ש (ב"ק פ"ט סי' לה) דדין חומש בנשבע לשקר והודה, אינו נוהג בזה"ז, דאשם קרי' רחמנא, וכיון דליכא אשם בזה"ז אין עליו חיוב חומש כלל, נוכ"מ מדברי הרא"ש והסמ"ע (סי' שסז ס"ק יא). וכ"כ בשו"ת אבני' (חור"מ סי' פד-ה) דליכא חיוב חומש בזה"ז דליכא אשם. ובישועות ישראל (חור"מ סי' א סק"ג) תמה עליו דאין האשם מעכב החומש, ונהי דאינו יכול להביא קרבן אשם, מ"מ מחויב עכ"פ לשלם החומש לצאת ידי שמים כשרוצה לשוב. ועי' במס' ב"ק (ק:): דאין החומש מעכב הכפרה. וכן במנ"ח (מצוה קכט-סוף אות ט) תמה על היש"ש, והאריך בזה עי"ש. ועי' בביאור הגרי"פ לרס"ג (ח"א עשה קמז). ועי' בדברינו במס' ב"ק (שם ד"ה מ"ט אדעתא, קי. ד"ה משנה) עוד בזה.

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

ואחד הסך. פרש"י דסיכה בכלל שתיה כדנפקא לן במס' יומא (עו:): דכתיב (תהלים קט-יח) "ותבא כמים בקרבנו וכשמן בעצמותינו". וכתבו התוס' במס' יומא (עו. ד"ה דתנן) ובמס' נדה (לב. ד"ה וכשמן) בשם ר"ת, דסיכה כשתיה הוי מדרבנן גם בתרומה. ועי' בכפות תמרים (תוס' יוה"כ יומא שם) שתמה על דבריהם מכאן דהסך שמן של תרומה משלם קרן וחומש, ומבואר דהוי דאורייתא. וכ"ה שיטת הרמב"ם (תרומות פ"י ה"ב) דהוי מדאורייתא [ועי' במנ"ח מצוה רעט-ז]. ובחי' הריטב"א (שם) כתב, דמשלם קרן וחומש מדרבנן. ועוד הקשה בכפות תמרים על שיטת התוס' מגמ' לקמן (נה:). ועי' במנ"ח (שם) מש"כ ליישב. ועי' בדברינו במס' נדה שם (ד"ה אלא — כתבו) בענין זה, וכן הארכנו שם בענין רחיצה בבורית העשויה מחלב איסור עי"ש.

17. שיעורי ר' דוד בבא מציעא דף נד עמוד ב

שלו) בביאור החילוק בין הקדש למע"ש לענין חומש, והקדש שני תוד"ה הקדש ומעשר, הפוכים זה מזה, דמעשר אין מוסיף חומש על חומש, ועל חילול שני מוסיף חומש כדאמר בהתודה, והקדש הוא איפכא. והיינו דבהקדש, על חומש מוסיף חומש, ועל הקדש שני אין מוסיף חומש. והנה באמת מה דלענין חומש על חומש הוא הקדש הפוך ממעשר אין זה הפוך, אלא דמסברא יש לנו לומר כן, דבהקדש הא קדושת החומש הוא הקדש ראשון, דהא הקדש ראשון היינו מה דחל הקדושה מחמת הקדישו ולא מחמת שנתפס תחת הראשון.

והרי קדושת החומש נמי הא הוא הקדש חדש מחמת הקדישו, וא"כ הא הוא ממש הקדש ראשון, ושפיר אפשר ללומדו מהקרן עצמו דיהא עליו דין חומש, כיון דהא אין חילוק בין הקדש הקרן להקדש החומש. משא"כ במע"ש, הרי מה דהחומש נעשה מע"ש הוא זה חלות מע"ש מחודש מגזה"כ, דחדשה תורה דנעשה חלות דין מע"ש אכנפשיה, דהא נעשה עליו קדושת מע"ש אף בלא הפרשת טבל ובלא התפסה מהחילול, דהא אפ"י אחר שכבר חילל המעשר ולא נתן החומש, יכול עדיין להוסיף חומש אח"כ, וא"כ מוכח דקדושת מע"ש בהחומש הוא חידוש דין, דמהני התפסת קדושת מע"ש בלא דין טבל ובלא חילול.

וא"כ הא במע"ש כזה דהוי קדושה מחודשת יש מקום לומר שפיר דלא נתנה תורה דין חומש על חילולו, וא"א ללומדו מהמע"ש עצמו דמוסיפין עליו חומש. ובזה אפשר ליישב קושית הפנ"י שהקשה על תוס', דמגלן באמת גבי מעשר לחלק בין חומש על חומש, דפטור, לחומש על חילול שני, דחייב, בשלמא בהקדש, קראי הכי כתיבי, אבל במעשר דליכא קרא, ושניהם ידעינן רק מסברא, מ"ט נימא דהוי להיפך מהקדש.

אכן להנ"ל א"ש, דאין זה להיפך מהקדש, דלענין חומש על חומש, דוקא בהקדש, דחלות הקדושה דחומש הוא ככל שאר הקדש, שפיר יש לנו ללמוד משאר הקדש, דאף בזה הוא דין חומש ככל הקדש. משא"כ בחומש דמע"ש דקדושתו הוא חלות חדש מגזה"כ, הרי אין לנו ללמוד ממע"ש עצמו, דמוסיף חומש בחילולו, וכל דלא אשכחן מפורש בקרא דאף על זה מוסיף חומש, מגלן דיהא חייב, ולכן הוי שפיר הדין דאין מוסיף חומש על חומש.

והא דלגבי הקדש שני הוי הדין רק בהקדש דאין מוסיף חומש על הקדש שני, משא"כ במעשר, יש לבאר נמי דבאמת מסברא מ"ט לא יהא דין חומש על חילול שני, דסו"ס הא גם זה הוי מע"ש ככל מע"ש ושפיר הוי דין חומש בחילולו. ודוקא בהקדש הוי זה גזה"כ מיוחד דעל הקדש שני אין מוסיף חומש, אבל במע"ש דליכא גזה"כ זה, מגלן לומר דעל חילול שני לא יוסיף חומש, ולכן ממילא שפיר הוי הדין דמוסיף חומש (ועי' ס"ק הבא).

18. דף על הדף בבא מציעא דף נד עמוד ב

בגמ': על הקדש ראשון מוסיף חומש ועל הקדש שני אינו מוסיף חומש.

הגר"י ענגיל בבית האוצר (מערכת ב - י עמוד 101) ביאר הדבר על פי מש"כ הר"ן פ"ד דמגילה דבית הכנסת א"א שתפקע קדושתו ע"י ז' טובי העיר, אבל אם מכרו את הבית הכנסת, וחל קדושתה על הדמים, קלישא לה קדושתה מקדושה הראשונה, ומהני להפקיע קדושתה ע"י ז' טובי העיר, כדאמרינן לר' יהודה (לעיל נ"ג ע"א) דלקוח בכסף שני שננטמא א"א לפדותו אלא יקבר, דלא אליה למיתפס פדיונו (עיין זבחים מ"ט ע"א). ע"כ.

חזינן מדברי הר"ן דכל דבר קדושה שנעתק ממקום למקום, קליש ליה קדושתיה, ויש בדבר השני פחות קדושה ממה שבדבר הראשון.

וכתב דזהו גם הטעם הכא דהקדש ראשון מוסיף חומש, והקדש שני אינו מוסיף חומש, משום דהקדש שני קלישא ליה קדושתו, ואין בכוחו לחייב חומש.

ובזה יישב קושיא אלימתא שהקשה בתוס' חדשים במשניות מעילה (פ"ו מ"ו) בהא דאיתא שם דפרוטה של הקדש שנתערב בשאר פרוטות אינה בטילה. והקשו בתוס' דהא מה"ת דשיל"מ אינה בטילה.

ותמה התוס' חדשים דהא כל דבר איסור שנפל להיתר ויכול להכירו אינה בטילה, והרי יכול לפדותו וליטול האיסור מכאן, ואם כן מה"ת אינו בטל.

ותי' הגר"י ענגל דלפי היסוד הנ"ל דכל קדושה הנעתקת ממקום למקום קליש ל"י, ניחא, דאותה קדושה שיש על המטבע שנתערב, לעולם לא יוכל להסירו משם, שהרי אם יפדנו קליש ל"י קדושתה, וכדחזינו הכא דאין מוסיפין עלי' חומש, וא"כ שפיר מקשו התוס' שיש לו להבטל.

19. דף על הדף בבא מציעא דף נד עמוד ב

בגמ': ואמר רבי יהושע בן לוי אהקדש ראשון מוסיף חומש על הקדש שני אין מוסיף חומש.

בבית האוצר (ח"ב עמ' 101) מייסד, שעל ידי העתקת קדושה מנושא זה אל נושא אחר, נקלשת הקדושה בערך מה, ומשום כך על הקדש ראשון מוסיף חומש ולא על הקדש שני, ודבר זה מבואר בדברי הר"ן במסכת מגילה (דף רסה מדפי הרי"ף) שכתב בזה הלשון: "לפיכך נ"ל, דבהכ"נ ודכוותיה, כיון שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה, הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם, ואפילו התנו עליו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, אי אפשר שתפקע קדושתו בכדי מפני כבוד הקדושה שיש בו. מיהו לאחר שהטילו קדושתו על הדמים, קדושת דמים קלישא מקדושת בהכ"נ, לפי שדמים אלו לא עמדו מעולם לדבר שבקדושה, ועוד, דהויא לה קדושה שניה, וקלישא מקדושה ראשונה כדאשכחן (מעשר שני פ"ג מ"י), לר' יהודה דס"ל דלקוח בכסף מעשר שנטמא יקבר משום דלא אלים למתפס פדיוניה במעשר גופיה".

לפי זה ביאר בבית האוצר הטעם שפטר חמור אסור בהנאה ופדיונו מותר, ולכאורה אם פדיון הוא העתקת הקדושה למה מותר בהנאה, אלא מוכח שבפדיון נקלשת הקדושה.